

Кирил ЦАНКОВ (Велико Търново, България)

ОЙКОНИМЪТ ТЪРГОВИЩЕ В БАЛКАНСКИ КОНТЕКСТ

Abstract. It is a well-known fact that some names can be repeatedly found in the onomastics of the Balkans. Names such as *Bistritsa*, *Gradishte*, *Grivitsa*, *Radomir*, *Roman*, *Sushitsa*, *Slatina*, *Tuzla*, etc. figure as oikonyms, hydronyms, toponyms, urbanonyms, etc. on the maps of two, three, or even more Balkan countries at the same time. The reasons for their existence, without ignoring the possibility for a coincidence, can be various, for example ethnic interpenetration, influences between languages, memoironymy, pilgrimage, etc. The oikonym *Targovishte* takes a special place among the recurring names. It appears to be rather common on the Balkan Peninsula. At least 10 settlements in 5 countries (Bulgaria, Romania, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Croatia) bear or have borne that name.

Key words and phrases: oikonyms, hydronyms, toponyms, recurring names, memoironymy, pilgrimage

Наличието на повтарящи се имена в ономастиката на Балканите е общоизвестен факт. Имена като *Бистрица*, *Градище*, *Гривица*, *Радомир*, *Роман*, *Сушица*, *Слатина*, *Тузла* и др. фигурират като ойконими, хидроними, топоними, урбаноними и др. под. върху географските карти на 2-3 и повече балкански страни едновременно. Причините за тяхното (съ)съществуване, без да пренебрегваме и възможностите за случайни съвпадения, могат да бъдат най-различни, напр.: етническо взаимопроникване, междуезикови влияния, мемоаронимия, пилигримия и т.н.

Между повтарящите се имена особено място заема ойконимът *Търговище*. Оказва се, че той (в различни свои графични варианти (*Търговище*, *Трговиште*, *Trgovišće*, *Târgoviște*) е доста разпространен на Балканския полуостров. Поне 10 селища в 5 държави (България, Румъния, Босна и Херцеговина, Сърбия и Хърватско) носят или са носили това име.

В днешните граници на България това име носят (или са носили) 3 селища – две села и един град.

Селището, което най-отдавна е засвидетелствано с името *Търговище*, се намира в Северозападна България, община Чупрене, Област Видин, на няколко километра от днешната граница със Сърбия. Според Юбилеен сборник „Българско село” (Юбилеен 1930: 95) селото съществува на това място „от незапомнени времена”, като първите документирани сведения за него са от 1454 г. (Заяков 1982: 100). Според други сведения селото е възникнало между 1750 и 1800 г. Било е основано от търговци, работещи в този район, откъдето дошло и името му (Уикипедия). Населението му през 2013 г. е 141 жители. Интересен е фактът, че само на 33 км западно от това село има друго село с името *Търговище*, но вече на сръбска територия (на сръбски: *Трговиште*).

Според кметицата Валентина Филиповска (в интервю пред Радио Видин, 28.04.2011) селото се казвало някога *Градцие*, но тук се събирали българи и сърби и се правела търговия между тях.

Дали на това място са се събирали българи и сърби, при положение че етническата граница между тези два народа през XVII, XVIII, че дори и през XIX-ия век е била доста по̀ на запад (вж. напр. Иванов 2013: 174–196), е друг въпрос, но факт е, че името на селото е с ясна мотивация: ‘търговия, търговска дейност, търговци; място, където се търгува’. Остава само да се изясни дали името е възникнало на място, или е донесено отнякъде.

Ако приемем версията, че името е донесено отвън, посоката на пилигримията също е ясна. Името идва със сигурност от запад (т. е. от територията на днешна Сърбия), но откъде точно – от съседното *Търговище* в община Княжевац, или от някое друго от селищата със същото име, за които ще стане дума по-нататък?

Името не може да бъде пренесено от изток (т. е. от вътрешността на страната) просто защото преди 1906 г. на днешната българска територия, освен споменатото село в Белоградчишко, не съществува нито едно друго селище с името *Търговище*.

Второто *Търговище* се е появило на картата на България през 1906 г. като административно поставено име (съгласно указ 462/21.XII.1906) на дотогавашното село *Пазарджик*, Новогагорска околия (Мичев, Коледаров 1989: 272). Това село е просъществувало до 1965 г.,

когато е било заличено заради строителството на язовир в района на енергийния комплекс „Марица Изток“. Тук новото име идва като „превод“ на старото, макар и не съвсем точен. *Пазарджик**, ако се ръководим от семантиката на мотивиращата дума в турския език, би трябвало да означава ‘малък пазар; пазарче’, докато ойконимът *Търговище* съдържа суфикс *-(ов)ище*, включващ семантичен компонент ‘голям, огромен’, т. е. име, които би трябвало да означава ‘малък пазар’, е калкирано с друго име, означаващо ‘голям пазар’.

Третото Търговище е средноголям за българските мащаби град с население 36797 жители (по данни от 2013 г.), областен център. Градът възниква през XVI в. като тържище, споменат е в данъчен регистър на Османската империя от 1573 г. (Томова 2014). За пръв път старото му име *Ески Джумая* е писмено засвидетелствано от известния турски пътешественик Хаджи Калфа през XVII в. (Влахова 1977: 53). Градът се развива като търговско средище и става известен в околността с големия си ежегоден панаир. На 9 август 1934 г. със заповед № 2821 на Министерството на вътрешните работи и народното здраве е преименуван на *Търговище*. Новото име се приема като свободен превод на старото.

Остава открит въпросът защо хората от комисията, която е подготвяла преименуванията през 1934 г., са се спрели именно на *Търговище*, а не например на *Стари пазар* (което е по-близо до оригинала), по модела на намиращия се недалеч от тук *Нови пазар* (!) (срв. и дихотомиите *Нова Загора : Стара Загора*; *Ново село : Старо село*; *Ново Оряхово : Старо Оряхово*).

Всъщност, новото име на града не е било прието радушно от всички негови жители. Според данни от местния печат от ония времена две години преди официалното преименуване, на 18 август 1932 г., тогавашният кмет на Ески Джумая Иван Абаджимаринов съставил комисия, която обсъдила няколко предложения за ново име: *Мизия* (градът се намира в центъра на историческата област *Мизия*), *Липинград* (заради многобройните липи в града), *Маринград* (по легендата за царкиня *Мара*, която след падането на Търново била затворена от турците в една близка пещера), *Сбориград* или *Събор* (заради ежегодния панаир или събор, провеждан в града). Комисията се спира на *Липинград* и изпраща предложението си в София, но там не го

приемат и налагат името *Търговище* (Томова 2014). Нов опит да се смени името на града е направен през 1937 г., когато се ражда престолонаследникът Симеон. От Търговище излиза предложение градът да се казва *Княз Симеон*, но и това предложение не е прието.

Най-много селища с името *Търговище* се намират на територията на бивша Югославия: 5 в Сърбия и по едно в Босна (Република Сръбска) и в Хърватско.

Тук ще започна с едно селище, което днес вече не съществува, но може да се предположи, че е евентуалната метрополия на редица други селища с името *Търговище*. Става дума за т. нар. „Средновековно Търговище” в областта Рашка в Сърбия, възникнало около средата на XIV в. върху руините на стария град Рас и просъществувало до 1770 г. (Рашкович 2014). Твърди се, че причина за залеза на това „старо Търговище” е възникналият в съседство град Нови пазар (1461 г.), който и днес е икономически и културен център на областта (54600 ж. през 2002 г.).

Логично е да се мисли, че оттук е тръгнала пилигримията. Хора, напуснали „старото Търговище”, са пренесли името му на изток.

Другите селища с името *Търговище* по днешната сръбска територия са: *Търговище (Трговиште)* – село в община Княжевац, *Търговище (Трговиште)* – село в община Кралево, *Търговище (Трговиште)* – село в община Соко Баня, *Търговище (Трговиште)* – село, център на община в Пчински окръг, близо до границата с Република Македония. В края на XIX в. същото село е представено от В. Кънчов като населявано от българи (Кънчов 1900: 220).

В новата книга на Т. Балкански и Д. Маринов „Разселването на българите” се споменава и село в района на Крагуевац с името Търговище, от което са дошли жителите на с. *Търговище* в Белоградчишко (Балкански, Маринов 2014: 277), но аз такава селище не открих. Може би авторите са имали предвид селище от някой съседен регион – Кралевско или Княжевацко (което е и най-близо до белоградчишкото *Търговище*).

Още едно село с името *Търговище (Трговиште)* се намира в община Нови град, Република Сръбска, в Босна и Херцеговина.

Между другото, думата *трговиште* фигурира в сръбските речници и като апелатив със значение ‘търговски център, пазарище’. Една справ-

ка в „Гугъл” показва, че на територията на Сърбия през XIX в. е имало поне стотина обекта, които могат да бъдат наречени *трговиште*. Думата *трговище* фигурира и в Речника на Найден Геров: „Място, където става търговия, пазар, пазарище, рынок, трговище, торжище, базар”.

В Румъния селищата с името *Търговище (Târgoviște)* са две – едно село в Банат, община (комуна) Балинт, окръг Тимиш, близо до района, населен с т.нар. банатски българи, и един голям град в областта Мунтения, стара столица на Влашкото княжество, днес център на окръг Дъмбовица, с население над 110 хил. жители, в който живее и значителна българска общност.

В днешна Румъния има поне десетина населени места, чиито имена са с компонент *търг (târg)*, членувано *târgu(l)*, с някакво определение: *Târgu Frumos*, *Târgu Bujor*, *Târgu Jiu*, *Târgu Secuiesc* и т. н. Има и две населени места с имената *Târgeoru Veche* (в окръг Прахова) и *Târgeșor* (окръг Констанца).

Авторът на *Mic dicționar de toponime istorice românești* Николае Константин поставя *Търговище* и *Търгшор* в антонимна двойка: *Търговище* в смисъл ‘град на градовете; голям град’ срещу *Търгшор* ‘малко градче’ (формата на името е с умалителна наставка) (Константин 2011).

Всъщност, и в румънски думата *târgoviște* фигурира като нарицателно съществително, макар и остаряло, със същите значения като в български и сръбски със забележка в етимологичните речници „българско” или „славянско”.

И тук се затваря кръгът: името на румънския град *Търговище (Târgoviște)* е с български произход, но за да бъде наречен българският град Ески Джумая с това име, е бил използван румънският модел, т. е. налице е една обратна заемка от румънския в българския език.

Литература

- Балкански 2005:** Т. Балкански. Пазарджик и Пазарджишко. Имена. Основаване. Основатели. В. Търново: Знак’94.
- Балкански, Маринов 2014:** Т. Балкански, Д. Маринов. Разселването на българите. Проучване на имената пилигрими в българската ойконимия. В. Търново: Знак’94.
- Боянич-Лукач 1975:** Д. Боянич-Лукич. Видин и Видинският санджак през 15–16 век. Документи от архивите на Цариград и Анкара. С.

- Вичев 2009:** Н. Вичев. Търговишка ономастика. Разград.
- Влахова 1977:** Р. Влахова. Топонимията на югоизточната половина на бившата Търговишка околия, В.Търново (дипл. работа).
- Геров 1978:** Н. Геров. Речник на българския език. Фототипно издание. Ч. 5. С.
- Грасу 2000:** Steliana Grasu. Bulgarii la Targoviste. București.
- Димитрова-Тодорова 2011:** Л. Димитрова-Тодорова. Собствените имена в България. Изследвания, анализ, проблеми. С.
- Драгиев 1967:** Драгиев, П. Търговище. С.
- Желязков 1968:** Желязков, Ив. По дирята на вековете. Търговище.
- Заяков 1982:** Н. Заяков. Селищните имена във Видински окръг. – В: Известия на музеите в Северозападна България. С.: НИ, с. 97–126.
- Иванов 2013:** Р. Иванов. Българската народност XIX–XXI век. В. Търново: Знак’94.
- Конов 1985:** Юрий Конов. Исторически сведения за гр. Търговище (ръкопис).
- Константин 2011:** N. Constantin. Mic dicționar de toponime istorice românești. Târgoviște.
- Кънчов 1900:** В. Кънчов. Етнография и статистика.
- Кърпачев 1971:** Й. Кърпачев. Търговище. С.
- Мичев, Коледаров 1989:** Н. Мичев, П. Коледаров. Речник на селищните имена в България 1878–1997. С.: НИ.
- Овчаров и др. 1967:** Овчаров, Д., М. Овчарова, Ив. Янилов. Окръжен народен музей, Търговище. Пътеводител.
- Овчарова, Богданова 1962:** М. Овчарова, М. Богданова. Търговище – Справочник.
- Преброяване 2001:** Преброяване на населението, жилищния фонд и земеделските стопанства през 2001 г. Том 1. Население. Кн. 3. Население по области, общини и населени места. С., 2002.
- Рашкович 2014:** М. Рашковић. Средновековно Трговиште. – В: www.ras.rs/istorija/utvrdenja/trgoviste.
- Списък 1939:** Списък на населените места в Царството. Преброяване на 31 декември 1939. С.
- Списък 1957:** Предварителни резултати от преброяването на населението на 1 декември 1956. Брой на населението по населени места. С.
- Стойков 1961:** Р. Стойков. Наименования на български селища в турски документи на Ориенталския отдел на НБ „Васил Коларов“ от XV, XVI, XVII и XVIII в. – В: Известия на НБ „Васил Коларов“, т. I (VII) за 1959 г. С.
- Томова 2014:** [riotargovishte.com/files/vestnik\(1\).pdf](http://riotargovishte.com/files/vestnik(1).pdf)
- Халваджиев:** И. Халваджиев. История на гр. Търговище.
- Шъйняну 1998:** L. Șăineanu. Dicționar universal al limbii române. Chișinău.
- Юбилеен 1930:** Юбилеен сборник „Българско село“. С.